

SMY:n pioneerityö:

Suomen matkailun perusta valettiin 1930-luvulla

Seppo J. Partanen

(artikkeli on julkaistu kirjassa ”Lomasuuntana Suomi-Näin teimme Suomesta matkailumaan”)

Suomen matkailun suuri nousukausi oli 1930-luvun lopulla. Silloin luotiin pohja kehitykselle, joka lopulta toteutui sotien seurauksena 40 – 50 vuotta myöhemmin; rakennettiin hotelleja ja matkailumajoja, perustettiin kansallispuistoja ja luonnonsuojelualueita, viitoitettiin retkireittejä, aloitettiin lento-, juna- ja pakettimatkailu, laskettelu, eräretkeily ja monet muut matkailumme peruselementit. Suomen Matkailijayhdistys toimi työn toteuttajana ja sitä olivat tukemassa valtiovallan lisäksi Metsäntutkimuslaitos, Valtion Rautatiet, monet keskusvirastot, talous- ja kulttuurielämän keskeiset vaikuttajat. Tavoite oli saada palvelut kuntoon vuoden 1940 olympiakisoihin, jotka jäivät toteutumatta talvisodan seurauksena.

Matkailijayhdistys oli kerännyt kokemuksia matkailupalveluista opastamalla ja neuvomalla; ”Tuoleissa, pöydissä ja vuoteissa pitää olla niin monta jalkaa, ettei niitä tarvitse tukea seiniin”, sanotaan yhdistyksen kestikievareille jaetussa ohjeissa 1916. Yhdistys piti matkailumajaa Raaseporissa vuodesta 1893, Vaalan Uutelassa vuodesta 1912 ja Korppoon Lohmissa vuodesta 1916 alkaen. Oulujoella aloitettiin säännöllinen koskiveneliikenne 1906 ja litin Mankalankoskilla 1909.

Lainavaroin Suomea rakentamaan

Autoistuminen ja maailmansodan päätyminen loivat pohjan matkailun maailmanlaajuisella kasvulla 1910-luvun lopulta alkaen. Suomi pääsi kasvuun mukaan 1920-luvun alussa, valtion ja SMY:n yhteistyö alkoi. Petsamon ja Lapin lisäksi Matkailijayhdistys otti hoitaakseen Kolin ja Suursaaren matkailuolosten kehittämisen. Valtio luovutti Kolttakönkään pienen ”matkailuhotellin” Matkailijayhdistykselle vuodesta 1922 alkaen. Maja oli ollut Petsamon luostarin hoidossa ja Venäjän valtion omistama, joten omistuksen katsottiin siirtyneen Suomen valtiolle. Tästä syntyi käytäntö, jonka mukaan valtio antoi rakentamansa matkailumajat SMY:n hoidettavaksi ja kestikievarit yksityisille sille, joka halvimman tarjouksen antoi.

Aatteellinen matkailun edistämistyö muuttui taloudelliseksi yrittäjätoiminnaksi.

”Matkailijayhdistyksen toiminta on pakostakin muuttunut ihanteellisesta harrastelusta voimia ja varoja kysyväksi taloudelliseksi yrittäjätoiminnaksi, jopa melkoisen liikkeen hoitamiseksi”, sanotaan SMY:n vuosikatsauksessa 1927. Tällä aatteen ja talouden välisellä köydellä yhdistys taiteili koko olemassaolonsa ajan vuosituhannen vaihteeseen.

Kokemusta kertyi 1920-luvulla niin runsaasti, että seuraavalla vuosikymmenellä käärittiin hihat rullalle ja pantiin tuulemaan; Matkailijayhdistys otti 1935 valtion takaamana 15 miljoonan markan obligaatiolainan matkailumajojen rakentamiseksi. Samalla valtiovalta asetti komitean tutkimaan matkailuolosten kehittämistä, matkailuliikenteen edistämistä ja laatimaan ehdotusta matkailupolitiikan suuntaviivoista.

Punkaharjun Finlandia-hotellin ostaminen ja kunnostaminen oli Matkailijayhdistyksen suurin menoerä vuonna 1936 ja siihen käytettiin yli 3 milj. mk. Lisäksi ostettiin **Aulangon** tila

Hämeenlinnassa 1,75 milj. mk:lla sekä **Petsamon Lohilinna** ja **Kukasjärven** erämaatila Kittilässä. **Inarin** uuden matkailuhotellin rakentamiseen ja sisustamiseen käytettiin lähes 1,4 milj. mk ja pienempiä summia **Ounastunturin Pyhäkeron** ja **Kilpisjärven** majojen rakentamiseen. **Pallaksella** aloitettiin maankaivaus- ja perustamistyöt ja ostettiin rakennustarpeita lähes 1,5 miljoonalla markalla. Loput vajaasta 10 milj. markasta käytettiin 1936 Muhoksen **Leppiniemen** ja **Suursaaren** ravintoiden rakentamiseen.

Lainarahat käytettiin loppuun vuonna 1937 ja valtio myönsi seuraavan vuoden menoarviossa 4 milj. markan avustuksen töiden loppuun saattamiseksi. Petsamon tieltä alkanut kehitys johti funkkishotellien rakentamiseen Pallakselle, Rovaniemelle, Hämeenlinnan Aulangolle ja Petsamon Kolttakönkälle. Alkoholiliike Oy oli osakkaana ja yhteiskumppanina ”Rovaniemen Matkailijahotelli Oy” ja ”Aulanko Oy:ssä”.

Matkailijayhdistyksellä oli vuonna 1938 kolmattakymmenettä toimipaikkaa eri puolilla maata ja lisäksi harjoitettiin koskiveneliikennettä Vaalasta Muhokselle ja moottoriveneliikennettä Kolilta Vuonislahdelle. Rovaniemen Pohjanhovi oli sekä liikevaihdoiltaan että käyttöasteeltaan ylivoimaisesti suurin yksikkö ja seuraavina tulivat Liinahamari, Pallastunturi ja Koli. Aulanko avattiin vuoden 1939 alusta ja se annettiin Matkaravinto Oy:n hoidettavaksi.

Matkailumaja	Avoinna	Vastuunalainen hoitaja	Yösijoja	Tuloja mk	Menoja mk
Hotelli Finlandia, Punkaharju	koko vuoden	Annikki Kouhi	4.746	1.220.592: 50	1.230.653: 45
Inarin matkailumaja	» »	Paula Wide; Irja Palmunen	2.376	400.955: 25	426.087: —
Ivalon uusi matkailumaja	» »	Uuno Mäkinen	6.065	647.347: 65	564.604: 60
Ivalon vanha matkailumaja	» »	Liisa Sundbäck	3.729	723.720: —	659.051: 20
Kolin matkailumaja	» »	Airi Kinnunen	6.136	876.946: 65	909.905: 50
Kolttakönkään matkailumaja	1/1—30/11	Lempi Karjalainen	4.575	931.630: 45	909.623: 90
Liinahamarin matkailumaja	1/1—30/9	Anna Haikkola	6.135	1.033.241: 75	833.029: 65
Lohilinnan kalastusmaja	20/6—31/8	Elvi Paajanen	293	35.480: 65	35.010: 60
Pallastunturin matkailumaja	koko vuoden	Annie Elander	7.442	1.610.987: 55	1.562.574: 15
Hotelli Pohjanhovi	» »	Ensio Karikko; Sigrid Karttunen	11.928	7.107.171: 65	7.338.508: 45
Ounastunturin retkeilymaja	» »	Alma Kuru	194	12.205: 50	32.536: 25
Tolvajärven matkailumaja	1/7—31/11	Helvi Merikoski	1.612	160.047: 75	204.037: 75
Vaitolahden matkailumaja	15/6—31/8	Heika Velii	53	11.024: 10	18.821: 70
Vaalun hotelli	1/6—31/8	Työne Nikkinen	1.494	301.764: 30	285.578: 55
Välionhotelli, Punkaharju	1/6—31/8	Helene Björk	3.447	342.244: 25	247.203: 95
Virtaniemen matkailumaja	koko vuoden	Helga Pandy	1.206	347.821: 50	342.569: 80
Yläluostarin matkailumaja	1/1—30/11	Fanny Lindfors	1.508	273.770: 90	326.537: 35
Uutelan tila	—	—	—	—	—
Hetan maja	—	M. Salmela	145	—	—
Kilpisjärven maja	—	W. Wiik	231	65.871: 60	22.179: 65
Pallasjärven maja	—	V. Pakasmaa	908	—	—
			64.323		
Ravintola					
Suursaaren ravintola	5/6—24/8	Lydia Huhtamo		960.851: 80	955.349: 80
Leppiniemen ravintola	5/6—31/8	Emmy v. Schantz		103.370: 15	95.450: 45
Olavinlinna—Näikkälina	1/6—15/9	Työne Koski		179.677: 10	197.498: 60
		Yhteensä		17.347.722: 75	17.186.811: 75
		Ylijäämä ilman poistoja			160.911: —
				17.347.722: 75	17.347.722: 75

Laitos	Avoinna	Vastuunalainen hoitaja	Käytetyt yösiijat 1945	1944
Airiston matkailukeskus	10/6—9/9	Karin Loukomies	5 114	3 050
Hotelli Aulanko	koko vuoden	Toivo Holtari	31 375	36 873
Carlson matkailumaja	1/6—30/9	Fanny Lindfors	1 389	—
Hotelli Finlandia, Punkaharju	koko vuoden	Irja Palmunen	7 753	389
Hangan Merikylypöytä	16/6—19/8	Märtha Ehrnrooth	—	—
Villa Karin	16/6—31/12	Svea Eklöf	1 346	—
Huvilat + makuuvaunu	16/6—19/8	—	1 708	—
Kolin matkailumaja	koko vuoden	Airi Kinnunen	8 373	1 876
Leppiniemen ravintola	1/6—31/8	Aili Halleen	—	—
Olavinlinnan kahvila	1/6—31/8	Ester Kankainen	—	—
Hotelli Pohjanhovi, Rovaniemi	1/2—31/12	Helvi Kärki; Ingrid Stenvall	5 066	12 068
Rokuan hiihtomaja	1/2—30/4	Jenni Ojala	193	—
Vehoniemen matkailumaja	koko vuoden	Uuno Mäkinen; Brita Berglund	4 282	3 462
Virtain maja	1/1—30/9	Helena Aaltonen	1 828	—
V. 1944 toiminnassa olleet			—	35 681
Kukasjärven tila	—	—	—	—
Rantakarvon tila	—	—	—	—
		Yhteensä	68 427	93 399

Kuvat 1–2. Matkailumajat 1939 ja 1945. Sodan tuhosivat noin puolet Matkailijayhdistyksen toimipaikoista. Vuonna 1939 yhdistyksellä oli 24 matkailumajaa ja ravintolaa, vuonna 1945 vain 12. Tilastossa vuodelta 1945 näkyy myös se, että yöpymisvuorokaudet vähenivät edellisestä vuodesta rajusti. Todellisuudessa tappiot olivat paljon suuremmat, sillä sotavuosien aikana ei tilastoihin merkitty lainkaan niitä matkailumajoja, jotka oli kokonaan vuokrattu Saksan armeijalle joko majoitukseen tai sotasairaaloiksi.

Suursaarelta Kalajoelle

Kahdessa vuosikymmenessä matkailupalvelut rakennettiin kuntoon 1920- ja 1930-luvuilla. Luonto eli tunturit ja vaarat, järvet ja saaristo valettiin samalla Suomen matkailun perustaksi, jolle rakennettiin niin matkailumajat ja ravintolat kuin julkaisut ja ”matkailupropaganda”.

Suomenlahden saaristomatkailemisen kehittäminen epäonnistui **Korppoon Lohmissa** ja **Pellingin Hasselössä** 1920-luvulla. Matkailijayhdistys osti **Paraisten Airistolta** maa-alueen 1939 ja ryhtyi rakentamaan sinne mökkejä ja ravintolaa. Talvisodan jalkoihin jäänyt Airisto avattiin 1942. Maailmansodan jälkeen Matkailijayhdistys otti hoitaakseen **Hangon merikylpylän** ja kasinon, joiden kävijöitä majoitettiin koulukodissa, vuokratuissa huviloissa ja rautatievaunuissa.

Suursaari itäiselle Suomenlahdella tuli matkailun pariin jo 1900-luvun alussa. SMY otti Suursaaren Suurkylässä sijainneen ja Kotkan paikallisosaston hoidossa olleen ruokaravintolan hoitaakseen 1926. Helsingistä, Kotkasta ja Koivistolta tulevien matkailijamäärien kasvaessa rakennettiin 1937 satamalahden pohjukkaan ravintola, johon mahtui 650 asiakasta.

Pohjanlahden rannikolla Matkailijayhdistys ylläpiti matkailumajaa Kristiinankaupungin eteläpuolella kesäisin vuosina 1945 – 1946. **Kalajoen Hiekkasärkiltä** ostettiin 1960 maa-alue yhdessä Keski-Pohjanmaan paikallisyhdistyksen kanssa. Valtio rakensi paikalle matkailuhotellin, joka oli SMY:n hoidossa vuoteen 1980 saakka.

Tiettömän taipaleen taakse

- ”Jos eivät muut, niin ainakin Toikkanen, Mäkelä ja Jämsä tietävät, että vaikka isänmaa on kauneutta täynnä, niin Yhdistyksen herrat tahtovat rakentaa aina siellä, missä se on vaikeinta. Herrat lyövät vain seipään merkiksi, jättävät miehen erämaahan ja itse painuvat suunnittelemaan tulevia majan vihkiäisiä. Sen kun vain panet töpinäksi, ja välillä selittelet ihmetteleville esimiehille, ettei se nyt aivan vielä valmis ole, kun sinne ensin pitää tehdä tiekin, jotta saataisiin pärekaton naulat perille.

Pallas varsinkin oli luku erikseen. Kilometreittäin piti kunnostaa vanhaa kärrytietä, tehdä uutta ja salvaa silta aina sinne, missä joki unisena kiemurteli erämaasta sivistyskeskuksia kohti. Ei siitä tiestä mitään autostradaa tullut, mutta saatiin sitäkin myöten sentään tarvikkeet perille, vaikkakin kaikkien muiden autot Sammaltunturin nousussa leikkivät höyrylaivaa paitsi Hiltusen Mikon. Ja talvella oli lunta tunturilla tarpeeksi. Kun tie meni lopullisesti umpeen, niin kevääseen asti ummessa pysyi. Silloin myöhästyneet tavarat ajettiin joulupukin tapaan poroilla tunturin yli toisella puolella odottavaan autoon. Valmistaa piti tulla ja tuli. Pantiin oma saha pystyyn, kaivettiin ja valettiin perustukset”.

Näin kuvaa Aulis E. Hämäläinen Matkailijayhdistyksen tiivistä rakennustahtia muistellessaan työtään yhdistyksen arkkitehtina vv. 1935 – 1945 Suomen Matkailu-lehden 50-vuotisjuhlanumerossa 1947.

Pallakselle ja Kilpisjärvelle

Pallastunturin matkailuhotellia ryhdyttiin suunnittelemaan 1930-luvun puolivälissä tunturihiihdon ja eräretkeilyn suosion kasvun myötä. Metsätieteellinen tutkimuslaitos antoi SMY:n käyttöön **Hetassa ja Pallasjärvellä** sijainneet talonsa 1934. Hetassa oli vuodesta 1924 alkaen kauppias Vuontisjärven **Hetan majatalo**, joka yhdessä Ivalon **Kultahipun** kanssa on vanhin samalla paikalla toimineista Lapin nykyisistä hotelleista.

Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto oli rakentanut pienen ”Naisten majan” Pallaksen Vatikuruun ja Matkailijayhdistys päätti rakentaa viereen suuren hotellin. Kunnan tietä ei ollut, joten se tehtiin. Sitten rakennettiin saha ja tiilitehdas, joissa valmistettiin rakennustarvikkeita. Hotelli valmistui alkuvuodesta 1938, syksyllä 1944 saksalaiset räjäyttivät sen paetessaan ja uusi hirsihotelli valmistui 1948.

Vanhan Pallashotellin rakentaminen oli silloisissa oloissa ainutlaatuisen rohkea ja vaativa päätös. Suunnitelma ei rajoittunut vain suuren hotellin rakentamiseen, vaan siihen kuuluivat hiihto- ja vaellusreittien merkitseminen, hiihtomajan rakentaminen Ounastunturin Pyhäkerolle, Kukasjärven erämaatilasta ostaminen, liikenneyhteyksien ja teiden parantaminen, porosafarien järjestäminen satojen kilometrien päähän, laskettelurinteiden raivaaminen, lumikiitäjien hankinta ja paljon muuta.

Käsivarren pohjukassa oleva **Kilpisjärvi** oli tuolloin tiettömän jokitaipaleen takana, ja Hämäläinen ryhtyi suunnittelemaan sinne matkailumajaa. Se pystytettiin ensin Karesuvantoon ja uitettiin rajajokea pitkin Kilpisjärven rannalle. Maja avattiin 1937. Tie Karesuvannosta Kilpisjärvelle ja edelleen Norjan rannikolle valmistui saksalaisten toimesta sotavankityövoimalla 1942–43. Tätä samaa tietä saksalaiset veivät majan matkassaan vetäytyessään Norjan puolelle talvella 1945. Sieltä maja norjalaisten vihjeen perusteella palautettiin sodan päätyttyä kotipaikalleen ilman valtioiden välistä byrokratiaa. Majasta kasvoi Kilpisjärven retkeilykeskus 1950- ja 1960-luvuilla.

Kilpisjärven matkailuhotelli sai alkunsa jälleenrakennuksen aikana sotien jälkeen. Uuden Pohjanhovin valmistuttua Rovaniemeltä siirrettiin Kilpisjärvelle kaksi suurta parakkia, joita oli käytetty Pohjanhovin tilapäisenä majapaikkana ja henkilökunnan asuntona. Parakit olivat käytössä vielä senkin jälkeen, kun uusi matkailumaja valmistui 1949.

Inarin Lapin valloitus

Matkailu heräsi Inarin Lapissa Petsamon tien rakentamisen myötä 1920-luvulla. Ivalojoen pohjoisrannalle Kyrön kylän laitaan alkoi kasvaa Ivalon kylä. Tien rakentajat pystyttivät Petsamon ja Inarin teiden risteykseen matkailumajan ja se annettiin 1924 SMY:n hoidettavaksi. Muutamassa vuodessa maja osoittautui liian pieneksi ja yhdistys ryhtyi puuhaamaan toista Majalaa hieman etelämmäksi jokirantaan. Näin saivat alkunsa **Ivalon vanha ja uusi maja**, nykyinen hotelli Kultahippu ja hotelli Ivalo, joka sai sodan jälkeen odottaa lähes 40 vuotta uudelleen rakentamista.

Petsamon suunnassa valtion pystyttämiä ja Matkailijayhdistyksen ylläpitämiä Majaloita oli useita; **Virtaniemi, Höyhenjärvi, Pitkäjärvi, Kolttaköngäs, Yläluostari, Trifona** sekä 1930-luvulla **Vaitolahti, Liinahamari ja Lohilinnan** kalastusmaja.

Inarin kirkonkylä Juutuanjoen suussa Inarijärven rannalla syntyi 1880-luvulla, kun pitäjän uusi kirkko rakennettiin ja vanha Pielpajärven kirkko jäi erämaahan itkemään menneisyyttään. Arkkitehti Aulis Hämäläinen suunnitteli Inariin uuden upean matkailuhotellin Juutuanjoen kosken rannalle ja se valmistui 1937. Pallaksen, Pohjanhovin ja Aulangon hotellien tapaan Inarin toteuttamisessa oli mukana Artekin kautta Alvar Aalto. Saksalaisten syksyllä 1944 hävittämän hotellin paikalle tehtiin uusi 1956. Matkailuliitto luopui siitä 1986 ja vuotta myöhemmin majan johtajana kauan toiminut Maija Nikula lunasti sen valtiolta. Laajennettu ja kunnostettu Kultahovi on nykyisin Kaisu ja Heikki Nikulan käsissä.

Valtio mukaan keskusliittoon

Matkailijayhdistys muutti sääntöjään ja organisaatiotaan 1939. Keskusjärjestöön ei päässyt suoraan henkilöjäseneksi, vaan siihen kuuluivat jäsenyhdistykset, joiden valitut edustajat päättivät yhdistyksen toiminnasta yhdessä kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön, rautatiehallituksen

ja metsätieteellisen tutkimuslaitoksen edustajien kanssa. Tämä mahdollisti entistä tiiviimmän yhteistyön, joka kaatui maailmasodan syttymiseen. Valtion menoarviossa oli v. 1939 lähes 16 milj. markkaa matkailutyöhön ja seuraavan vuonna vain 2,2 miljoonaa markkaa.

Suomen matkailun ”ulkomaanpropagandaa” hoitanut Suomen-Matkat ry. liitettiin Matkailijayhdistykseen vuonna 1947. Suomen-Matkat muodostui valtion virastojen, matkailukaupunkien, majoitus- ja liikenne-yhtiöiden, kauppakamarien, pankkien ja matkailujärjestöjen edustajista ja sen tarkoitus oli ” edistää matkustajaliikennettä maassa ja siinä mielessä toimia erittäinkin ulkomailta tulevan matkailijaliikenteen kehittämiseksi sekä sitä varten suorittaa matkailumainostyötä”. Yhdistys oli perustettu 1930. Matkailijayhdistyksen ja Matkailuliiton ulkomaanosastona Matkat toimi 1960-luvun loppuun, jonka jälkeen se välivaiheiden kautta muutettiin Matkailun edistämiskeskukseksi.